

OGINSKIŲ RAŠYTNIS PALIKIMAS LIETUVOJE

DANUTĖ MUKIENĖ

2007 m. vasarą Regionų kultūrinių iniciatyvų centras išleido kompozatoriaus, valstybės ir politikos veikėjo Mykolo Kleopo Oginskio (gimė 1765 m. rugsėjo 26 d. netoli Varšuvos, tėvų dvare Guzove, mirė 1833 m. spalio 15 d. Florencijoje) 1826–1827 m. išleistų „Atsiminimų“ vertimo iš prancūzų į lietuvių kalbą I tomą, kuriame knygos autorius pradeda pasakojimą apie Abiejų Tautų Respublikos įvykius ir savo gyvenimą 1788–1815 m. Knygos originalus pavadinimas – *Mémoires de Michel Oginski. Sur la Pologne et les Polonais. Depuis 1788 jusqu'à la fin de 1815*. 2007 m. išleistos knygos apimtis – 272 puslapių. Ją iš prancūzų į lietuvių kalbą išvertė Virginijus Baranauskas. Knygos leidybos vadovė, redaktorė, maketo autorė – Danutė Mukienė, viršelio dailininkė – Deimantė Rybakovienė, kalbos redaktorė, asmenvardžių, vietovardžių rodyklių sudarytoja – Laima Kryževičiūtė.

Mykolo Kleopo Oginskio „Atsiminimai“ (I–IV tomai), kurie apima 1788–1815 m. laikotarpį, buvo parašyti prancūzų kalba ir 1826–1827 m. šia kalba išleisti Paryžiuje. Vėliau visi keturi tomai buvo išversti į lenkų kalbą ir 1870–1871 m. išleisti Poznanėje (Lenkija).

Į lietuvių kalbą M. K. Oginskio „Atsiminimai“ iki šiol nėra buvę išversti. To darbo, paragintas „Žemaičių žemės“ žurnalo redakcijos (RKIC), 2006 m. ėmėsi Virginijus Baranauskas, kuris paskutiniiais metais, bendradarbiaudamas su „Žemaičių žemės“ žurnalo leidėjais, iš prancūzų kalbos į lietuvių kalbą išvertė ir pirmosios istorinės Lietuvos moters rašytojos Sofijos Tyzenhauzaitės knygas „Reminiscencijos“ ir „Halina Oginskytė“.

Sumanymas pradėti M. K. Oginskio „Atsiminimų“ vertimą į lietuvių kalbą kilo tuo metu, kai 2005 m. buvo pradėta formuoti tarptautinė pasirengimo M. K. Oginskio 250-osios metų programą, į kurią jau įsijungė gausus būrys Lietuvos, Lenkijos, Baltarusijos kultūros, mokslo veikėjų ir institucijų, taip pat ir Regionų kultūrinių iniciatyvų centras („Žemaičių žemės“ žurnalo redakcija).

Rengdamiesi leisti M. K. Oginskio „Atsiminimus“ lietuvių kalba, pasidomėjome, kiek Lietuvos bibliotekose yra prancūzų ir lenkų kalbomis išleistų M. K. Oginskio „Atsiminimų“ komplektų. Jų pavyko rasti nedaug. Svarbiausiose Lietuvos bibliotekose (Vilniaus universiteto, Mokslo akademijos, Nacionalinės Martyno Mažvydo) jų yra tik po 1–4 komplektus. Taigi galimybę šiuos „Atsiminimus“ skaityti net ir užsienio kalbomis iki šiol Lietuvoje nedaug kas turėjo.

Vienas iš įdomiausių prancūzų kalba išleistų komplektų (*Mémoires de Michel Oginski. Sur la Pologne et les Polonais. Depuis 1788 jusqu'à la fin de 1815*. Tome premier. Paris, barbenat et delarue, éditions Rue des Grandes-Augustins, No Genève, Mème Maison, Rue du Rhône No 177. 1826) saugomas Vilniaus universiteto Rankraščių skyriuje (VUB F1-D 170–173). Jį Universitetui yra perdavęs P. Gadonas. Šios publikacijos autorei prieš porą metų pirmą kartą

teko šį komplektą vartyti. Jau tąsyk nustebino leidinio forma, gausybė ranka rašytų tekstų. Šis leidinys įrištas tokiu principu: viename puslapyje – spausdintame atspausdintas tekstas, kitame – ranka rašytas. Knygos pradžioje – rankraštine faksimilė, kuri prasideda žodžiais „Me Biographie deperis non enfance gusgu'en 1788, époque ou commenent ner Mémoires (...)“.

Išsamesnio šios knygos aprašo bibliotekoje nėra, tad iš pradžių manyta, kad greta spausdintinio knygos teksto čia pateiktas atitinkamas išlikęs knygos teksto rankraštis.

Šiomet, užbaigus spaudai parengti pirmąjį M. K. Oginskio „Atsiminimų“ tomą, kurį pagal autoriaus skirstymą sudaro keturios knygos, vertimą iš prancūzų į lietuvių kalbą, vėl buvo prisimintas Vilniaus universiteto Rankraščių skyriuje saugomas knygos komplektas. Tada buvo sumanyta išleisti knygą tokiu pat principu, kokiu ji įrišta Vilniaus universiteto Rankraščių skyriuje saugomame komplekte – greta spausdintinio teksto publikuoti rankraštinio teksto faksimilę. Tačiau, gavus šioje knygoje įrištų pirmųjų rankraštinių puslapių kopijas ir jas išvertus į lietuvių kalbą, paaiškėjo, kad tie ranka rašyti tekstai nėra paties M. K. Oginskio rankraštis, ir tai ne rankraštine 1826–1827 m. išspausdintų „Atsiminimų“ teksto versija. Knygos pradžioje pateiktame ranka rašytame priešlapyje M. K. Oginskis paaiškina, koks yra tų ranka rašytų tekstų turinys ir kaip jie atsirado. Autorius rašo (pateikiame viso paaiškinamojo teksto vertimą į lietuvių kalbą):

„Atsiminimai bus po mano mirties perduoti žmonai ir visiems laikams liks šeimos archyvuose. Juos perskaityti galės tik mano vaikai ir keletas artimų draugų. Ten sudėjau visus faktus, kurių nepanorau išspausdinti savo „Atsiminimuose“, kad jie nebūtų pernelyg didelės apimties. Šiame egzemplioriuje bus patikslinta mano biografija iki 1788 metų ir ypač to laikotarpio mano privataus gyvenimo detalės. Ten aprašiau daug istorinių įvykių, kurie iki šiol nebu-

vo žinomi, nors ir labai svarbūs, tačiau nenorėjau jų spausdinti, kol esu gyvas, daug labai svarbių laiškų apie įvairius dalykus, daug linksmų ir nežinomų detalių apie įžymius žmones, kuriuos paminėjau savo „Atsiminimuose“.

Kadangi mano regėjimas labai nusilpęs, tad sunku dirbti, ypač pastaruosius penkerius metus, kai gyvenu Florencijoje, negalėjau ilgai rašyti ir taisyti tai, kas sudėta į šiuos keturis tomus. Nenorėdamas gaišti laiko, diktavau po keletą valandų per dieną. Kadangi niekada nerašiau juodraščių, nereikia stebėtis, jei pasitaikys netikslumų, pasikartojimų, stilius dažnai gali būti prastas ir daug perrašinėtojo klaidų, nes ne visada pakakdavo laiko dar kartą perskaityti tai, ką buvau padiktavęs, o po kelių dienų jau tuo nebesidomėdavau.

Kad ir kaip ten būtų, baigiau tai, ką nekantraudamas troškiau baigti, ir neabejoju, kad po mano mirties šiuose pataisymuose nebus rasta nieko vertinga, ką derėtų papildomai įtraukti į „Atsiminimus“, o taip pat nei labai įdomių istorinių faktų apie Lenkiją ir lenkus.

Florencija, 1828 metų birželio 1 diena. Pasirašo Mykolas Oginskis.“

(Beje, M. K. Oginskis čia, kaip ir kai kuriose „Atsiminimų“ vietose, save įvardija grafu, nors turėjo kunigaikščio titulą).

Taigi Vilniaus universitete saugomas M. K. Oginskio „Atsiminimų“ keturių knygų komplektas išties unikalus – jis vienintelis pasaulyje. Kaip matyti iš datos, jis buvo parengtas po to, kai jau buvo išspausdinti visi keturi M. K. Oginskio „Atsiminimų“ tomai. Ranka rašytų tekstų apimtis beveik tokia pati, kaip ir spausdinto. Taigi tai – jau išspausdintųjų „Atsiminimų“ atsiminimai-papildymai.

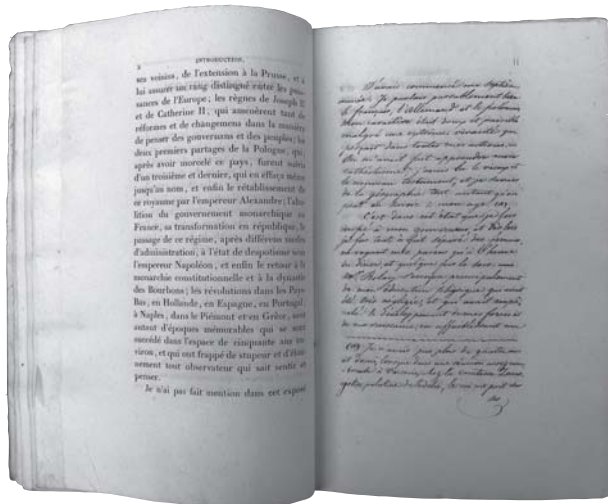
Įdomu tai, kad ir spausdintinis teksto variantas, ir rankraštis – ant tokios pat faktūros popieriaus. Spausdintiniai šios knygos puslapiai yra tapatūs kitiems 1826–1827 m. prancūzų kalba išleistų „Atsiminimų“ knygų, kurios saugomos įvairiose Lietuvos bibliotekose, puslapiams.

Kunigaikštis M. K. Oginskis buvo Vilniaus universiteto garbės narys. Tai, kad unikaliausia jo rašytinio palikimo dalis šiandien saugoma šio universiteto bibliotekoje, lyg ir savaime suprantama. Nežinoma tik, kaip šie neįkainojami „Atsiminimai“ pateko pas P. Gadoną.

Vilniaus universiteto, Mokslių akademijos, Kauno Vytauto Didžiojo universiteto, Kauno technikos universiteto bibliotekose bei Nacionalinėje Martyno Mažvydo, Kauno apskrities viešojoje bibliotekose ir kai kuriose kitose Lietuvos didžiausiose bibliotekose nemažai saugoma knygų iš buvusių kunigaikščių Oginskių dvarų bibliotekų. Apie tai, kad šios knygos anksčiau yra priklausiusios kunigaikščiams Oginskiams, liudija knygų puslapiuose išlikę kunigaikščių Oginskių herbiniai antspaudai, įrašai, dedikacijos.

XIX a. pab. – XX a. pr. itin garsėjo Rietavo ir Plungės dvarų bibliotekos. Didelę jų dalį (anot kai kurių tyrinėtojų, tų bibliotekų pagrindą) sudarė kompozitoriaus ir politikos veikėjo Mykolo Kleopo Oginskio bibliotekos knygos. Jos į Plungės ir Rietavo dvarus buvo atvežtos iš Zalesės (Baltarusija). Žinoma, kad Plungės dvaro bibliotekoje tarp kitų vertingų knygų buvo ir keturi M. K. Oginskio 1826–1827 m. prancūzų kalba išleisti „Atsiminimų“ tomai. Ar tai tas pats knygų komplektas, kuris saugomas Vilniaus universiteto Rankraščių skyriuje, šiandien sunku pasakyti, nes ant šio komplekto bent jau šios publikacijos autorei kunigaikščių Oginskių antspaudu nepavyko aptikti.

Išsiaiškinus, kad Vilniaus universiteto Rankraščių skyriuje saugomo M. K. Oginskio „Atsiminimų“ komplekto rankraštiniai tekstai

Vilniaus universiteto bibliotekos Rankraščių skyriuje saugomo 1826 m. Paryžiuje išleistų M. K. Oginskio „Atsiminimų“ I tomo su papildymais (1828 m.) vienos atlangos bendras vaizdas

nėra spausdintinio teksto rankraštinė versija, buvo atsisakyta su-manymo juos paskelbti kartu su M. K. Oginskio I tomo vertimu į lietuvių kalbą, nes jie prancūzų kalbos gerai nemokantiems skaitytojams jokios papildomos informacijos nesuteiktų; manome, kad pirmiausia jie turėtų būti išversti į lietuvių kalbą. Visi „Atsiminimų“ I tomo rankraštiniai tekstai (papildymai) šios knygos leidėjų iniciatyva buvo nuskenuoti, įrašyti į CD, padauginti keliais egzemplioriais ir perduoti saugoti svarbiausioms kultūros institucijoms, kurios suinteresuotos M. K. Oginskio atminimo puoselėjimu ir jo rašytinio palikimo populiarinimu. Tuo pat metu, ieškodami galimybių užbaigti visų keturių M. K. Oginskio „Atsiminimų“ tomų vertimą į lietuvių kalbą, mąstome ir apie tai, kad šiandien jau, ko gero, būtų tikslinga į lietuvių kalbą išversti ir minėtus M. K. Oginskio „Atsiminimų“ papildymus. Tai, be abejo, ilgas ir sudėtingas, daug lėšų reikalaujantis darbas, nes rankraščių apimtis beveik tokio pat dydžio, kaip ir keturių išspausdintų knygų. Taigi, ar kada nors bus išleisti ir „Atsiminimų“ papildymai, priklausys nuo daugelio aplinkybių, o bene labiausiai nuo to, ar atsiras vertėjas, kuris imsis tokio ilgo ir sudėtingo darbo.

Tikimės, kad bendradarbiaujant su Vilniaus universiteto biblioteka pavyks skaitmenizuoti ir kitų M. K. Oginskio „Atsiminimų“ tomų papildymus, ir tuo pasiekti, kad ta informacija, kuri iki šiol buvo saugoma vieninteliame egzemplioriuje, ateityje būtų prieinama didesniai žmonių ratui. Neabejotina, kad jos parengimas spaudai galėtų tapti ir dideliu tarptautiniu kultūrinio bendradarbiavimo projektu; manytume, kad jis galėtų sudominti ne tik lietuvius, bet ir prancūzus, lenkus, baltarusius.

Įduodami skaitytojui į rankas šį pirmąjį M. K. Oginskio „Atsiminimų“ tomą, manome, kad būtina pasakyti, jog versdami jį į lietuvių kalbą ir leisdami lietuvių kalba, nekėlėme sau uždavinio išleisti mokslinį „Atsiminimų“ variantą, kuriame kartu su autoriaus tekstu būtų spausdinami ir šių dienų istorikų parengti išsamūs aprašomų įvykių komentarai, M. K. Oginskio poelgių, nuopelnų vertinimai. Mūsų tikslas buvo kitas – sudaryti skaitytojams galimybę skaityti M. K. Oginskio „Atsiminimus“. Leidžiant knygą, naujai buvo parengtos tik asmenvardžių ir vietovardžių rodyklės, kurių prancūziškame I tomo variante nėra.